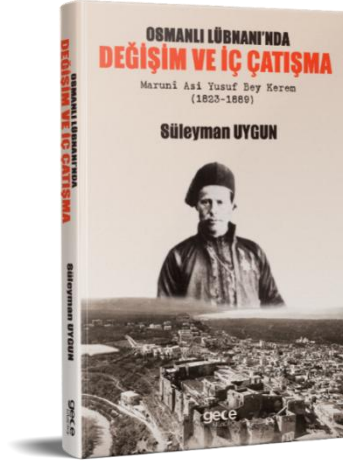

Kitap Tanıtımı/Book Review:

Süleyman Uygun, *Osmanlı Lübnanında Değişim Ve İç Çatışma: Maruni Asî Yusuf Bey Kerem (1823-1889)*, Gece Kitaplığı, Ankara, 2017

Ebru Uygun*

Tarih boyunca birçok medeniyete ev sahipliği yapmış olan Lübnan ve havalisi Mezopotamya'nın Akdeniz'e açılan önemli bir mahrecidir. Doğu Akdeniz ve Ortadoğu üzerinde emelleri olan Büyük Güçler için ise oldukça stratejik öneme sahip bir noktada yer almaktadır. Bölgenin dış müdahalelere açık en zayıf noktası ise birçok inanç, mezhep, kavim ve topluluğa ev sahipliği yapan heterojen bir yapısıdır. Bölge üzerinde emelleri olan tüm Büyük Güçler, Osmanlı Devleti'nin güç kaybetmeye başladığı bir süreçte çok unsurlu ve aktörlü bu yapıdan istifade ederek bölgeye nüfuz etme yoluna gittiler. Doğu Akdeniz dağ kıvrımlarının sınırlandırılmış bir bölgesinde yer alan Cebel-i Lübnan'da XIX.yy da

* Mezun Yüksek Lisans Öğrencisi, Ordu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Genel Türk Tarihi Anabilim Dalı, ebruuygn92@gmail.com. (Makale Gönderim Tarihi: 14.01.2018; Makale Kabul Tarihi: 31.01.2018) (ORCID ID: 0000-0001-8969-128X).

yaşanan olaylar ve bu olaylarda ön plana çıkan Yusuf Bey Kerem'in monografisi çalışmanın ana konusunu oluşturmaktadır.

Cebel-i Lübnan coğrafyasında yaşayan toplulukların inanç, gelenek ve tarıma dayalı toplum yapısı, XIX. yüzyılda Batı tarzı birey ve toplum modelinin yoğun etkisine maruz kaldı. Batılı Devletlerin Oryantalist ve emperyalist kaygılarla inşa etmeye çalıştıkları yeni model bölgede içerisinden çıkılamaz sorunlara sebebiyet verdi. Bilhassa Fransızlar olmak üzere Batılı devletlerin çıkarları doğrultusunda bölgede başlayan tanzim süreci Maruni, Dürzi, Şii ve Sünni Müslümanlar arasında hali hazırda var olan ayrılıkları, rekabet ve düşmanlığa dönüştürdü. Örgütlenmelerin büyük ve kanlı iç çatışmalara dönüştüğü süreçte her ulus içerisinden birçok aktör ortaya çıkardı. Bu önemli aktörlerden birisi de çalışmaya konu olan Yusuf Bey Kerem'di. Yazar, Yusuf Bey Kerem'in salt biyografisini ele almak yerine, eseri Cebel-i Lübnan'ın tarihi siyasi ve sosyo-kültürel yapısındaki tüm bu değişimler etrafında daha kapsamlı bir şekilde ele almaya çalışmıştır. 1860 senesinden itibaren Cebel-i Lübnan siyasetinde etkin aktörler Cebel-i Lübnan Mutasarrıfı Davut Paşa, Maruni Patriği Bulus Masad, yeni sistemde var olma mücadelesi veren ve sisteme karşı tehdit oluşturan ve Fransız misyoner okullarında yetişmiş olan Yusuf Bey Kerem idi. Cebel-i Lübnan'da yeni Mutasarrıflık düzeni tanzim edilene kadar Yusuf Bey Kerem, Osmanlı Devleti ve Fransız idareciler tarafından desteklendi, ancak yeni düzene karşı isyan etmesi Osmanlı Devleti'nden ziyade bölgede etkin nüfuza sahip Fransızlardan tepki gördü. Yusuf Kerem ilk olarak Cebel-i Lübnan'dan uzaklaştırılarak İstanbul'a sürgüne gönderildi. (12 Aralık 1861- 17 Kasım 1864) Yusuf Kerem 1864 yılında tekrar Cebel-i Lübnan'a geri döndü ve Davut Paşa'ya karşı 1864-1867 yılları arasında yüzlerce insanın ölmesine sebebiyet veren isyan sürecini başlattı. Fransızlar, bölgedeki varlıklarına karşı tehdit olarak gördükleri Yusuf Kerem'i etkisizleştirme yoluna gittiler ve kontrol altında tutabilecekleri düşündükleri Cezayir'e sürgüne gönderdiler(31 Ocak 1867). Yusuf Kerem, Cebel-i Lübnan'a dönebilmek için bir yıl sonra Cezayir'den Paris'e geçti, oradan Brüksel, Londra, Berlin, Viyana, Avusturya, Atina ve Roma gibi birçok Avrupa başkentinde girişimlerde bulundu, bunun yanı sıra her fırsatta Babali'ye başvurdu. Babali ve Fransızlar Cebel-i Lübnan için ona hiçbir fırsat tanımadılar. Sürgünde

bulunduğu Napoli yakınlarında bir köyde 7 Nisan 1889'da yaşamını yitirdi.

Yaşadığı dönemde Fransızlar ve Batılı devletler tarafından idari ve siyasi hiçbir oluşum içerisine dahil edilmek istenmeyen Yusuf Kerem ölümünden sonra Fransız aydınlar, misyonerlik kurumları ve entelektüel Maruniler tarafından Lübnan ulusalcılığının ve seküler demokrasi hareketinin öncüsü olarak görüldü. Keremizm ideolojisine dönüşen bu fikir hareketi Maruni ve Arap milliyetçiliği vagonunda yerini aldı. Napoli'de bulunan naaşı Cebel-i Lübnan'a getirildi. Daha sonra mumyalanarak Ehden'de bulunan Seint Georges Kilisesi'nde teşhir edildi ve aynı zamanda heykeli dikildi. Yusuf Kerem'in yıllarca kazandığı tecrübe ile yazdığı eserlerde bu ideolojinin oluşumuna katkı sağladı. Yusuf Kerem, hayatı boyunca Doğulu inanç ve gelenekle, Batı'nın yaşam ve modernizmi arasında yön bulmaya çalışan ve amacına ulaşmak isteyen bir şahsiyet oldu. Büyük güçlerin reel politikalarında yaşam hakkı tanınmayan Kerem ve Keremizm ideolojisi bağımsızlık hayali kuran toplulukların hayalini süslemekten ziyade büyük güçlerin çıkar ve hedefleri doğrultusunda Osmanlı'dan ayrılmak isteyen Ortadoğulu toplumlara, başkaldırının ve milliyetçiliğin ilham kaynağı olarak gösterildi ve Arap ulusçuluğunun doğuşundaki sembol şahsiyetler arasında yerini almıştır.

Eser, giriş ve dört bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde(s. 13-42) yazar Yusuf Bey Kerem'in mensup olduğu Maruni toplumu hakkında bilgi verilmiştir. Maruniler kimdir? Menşei olarak nereye dayanmaktadır? Yazar Marunilerin mensup oldukları inanç, sosyo-kültürel ve politik yaşamlarına dair sorulara giriş bölümünde cevap bulmaya çalışmıştır. Yusuf Kerem'in Erken Dönem Hayatı ve Hayatının Şekillendiği Evre başlıklı I. Bölüm'de(43-93) yazar Yusuf Kerem'in erken dönem hayatı ve Dağlık Lübnan'daki Değişimle birlikte Yusuf Kerem'in hayatının şekillendiği dönemi konu almıştır. 1860 Maruni-Dürzi Kıtali Karşısında Yusuf Kerem başlıklı II. Bölüm'de(s. 105-153) yazar Büyük çatışma öncesinde Yusuf Kerem'in Faaliyetleri, 1860 Maruni-Dürzi çatışması karşısında Yusuf Kerem vb. başlıklara yer vermiştir. İlk Sürgün ve Yusuf Kerem'in Asiliği başlıklı III. Bölüm'de (s. 159-224) yazar Yusuf Kerem'in sürgün edildiği İstanbul'dan tekrar geri dönüşü ve Davut paşa ile mücadelesine, bu mücadelede büyük

güçlerin devreye girmesine ve Yusuf Kerem'in asiliği, Yusuf Kerem'in Cebel-i Lübnan'daki son günleri ve siyasi yaklaşımlar hakkında bilgiler vermiştir. Yusuf Kerem'in Cezayir ve Avrupa Sürgünü başlıklı IV. Bölüm'de (s. 233-273) ise yazar Cezayir sürgünü, Yusuf Kerem'in Paris'te kaldığı günler, diğer Avrupa başkentlerine başvurması son olarak da Napoli'ye geçişi ve hayatının son günleri hakkında bilgiler vermiştir. Sonuç bölümünde(s. 273-291) yazar çalışmanın genel bir değerlendirmesini yaparak konuyu özetlemiştir. Ekler (s. 308-314) kısmında yazar Yusuf Kerem ve yaşadığı coğrafya' ya dair görsellere yer vermiştir.

Çok sayıda iç ve dış aktörün rekabet halinde olduğu ve birbirinden farklı görüşlerin yaşandığı Cebel-i Lübnan coğrafyası hakkında yapılan bu çalışmada yaşanan en önemli sorun kaynakların konuyu ele alış biçimindeki uç noktalara varan farklı duruş sergilemeleriydi. Bu sorun önsözde yazar tarafından dile getirilmektedir. Bir tarafın asi, ihtilalci ve eşkiya olarak gördüğü Yusuf Kerem'i diğer tarafın ise ulusal bir kahraman olarak telakki etmekte ve eserlere de benzer şekilde yansımaktaydı. Bu noktada yazarın kaynak tenkidini ciddiyetle yaptığı, kaynaklardaki popülist ve sübjektif yaklaşımları ciddi bir analize tabi tuttuğu ve çağdaşı kaynaklarla kıyaslamaya yönelik bir metodoloji takip ettiği anlaşılmaktadır. Yazar, Osmanlı resmi kaynakları, Fransız ve İngiliz resmi kaynakları, aynı zamanda Lübnan kaynaklarından istifade ederek çalışmayı tarafsız bir suretle ele almaya çalışmıştır.

Kaynakça kısmında, Osmanlı arşiv belgeleri ve bu belgeler içerisinde yer alan Yusuf Kerem'e ait mektuplar, Cebel-i Lübnan Mutasarrıfı, Davut Paşa tarafından Yusuf Kerem hakkında kaleme alınan tahriratların üzerinde durulmuştur. Bunun haricince Fransız ve İngiliz konsolos ve elçi raporlarına ek olarak Fransız ve İngiliz seyyah ve subaylarının hatıralarına başvurulmuştur. Ayrıca Yusuf Kerem'in bizzat kaleme aldığı eserlerin de incelendiği, günümüzde yaşayan aile efratlarıyla da iletişime geçildiği, belge ve kaynak teatisinde bulunduğu eserin önsözünden anlaşılmaktadır. Yazar bu eseriyle, bilhassa Lübnan ve Suriye tarihine genel itibariyle de Ortadoğu tarihine önemli bir katkı sunmuştur.